

about the prerequisites of educational subgroups on the basis of which the co-distribution activities.

Among such assumptions scientists particular importance to the presence of high level of intra attractions.

A harmonizing influence of Attraction on interpersonal interaction in co-distribution of a relative, substantially contributing to the improvement of relationship satisfaction, but does not guarantee the efficiency of group activities. The main goal of educational co-distribution of students is a combination of harmonious interpersonal relationships with high-performance interaction, avoiding harmony as compensations due to efficiency and vice versa.

Keywords: *attraction, co-distribution activities, the effectiveness of co-distribution activities, regulation intercompany relationships.*

УДК 37:364-051

БАЛАХТАР В.В.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, м. Чернівці.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦІВ З СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Балахтар В.В. Соціально-психологічний супровід професіоналізації особистості фахівців з соціальної роботи. У статті висвітлено особливості соціально-психологічного супроводу особистості фахівців з соціальної роботи. Розглянуто сутність понять «професіоналізація», «супровід», «соціально-психологічний супровід».

На основі результатів емпіричного дослідження визначено рівень професійного становлення залежно від його стадії («самовизначення в якості фахівця»; «стадія самопроекування (життєконструювання) професійного шляху»; «саморегуляції у професійній діяльності»; «саморозвитку, самоствердження та самовдосконалення у професійній діяльності»; «самореалізація фахівця як професіонала, досягнення «акме»; «рефлексія професійного досвіду та самотворення смислу подальшого життєвого шляху»).

Ключові слова: *фахівець з соціальної роботи, професійне становлення, соціально-психологічний супровід.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими практичними завданнями. Реформування соціальної сфери, складність соціально-економічної ситуації в країні, збільшення інформаційного потоку, впровадження нових технологій, соціальних програм, внесення змін до законодавства щодо соціальної політики, соціального захисту населення та інші зміни в сучасному суспільстві зумовлюють потребу соціально-

психологічного супроводу професіоналізації фахівців з соціальної роботи, здатних не лише опанувати професійно важливі якості, але й володіти особистісним потенціалом, життестійкістю і життєздатністю в умовах сьогодення (постійних інновацій, ринкових відносин, євроінтеграції, удосконалення, урізноманітнення й ускладнення соціальної роботи з різними верствами населення тощо), вміти застосувати їх на практиці, а також протистояти екологічним, економічним, соціальним, інформаційним та іншим ризикам.

Сучасна практика соціальної роботи свідчить про необхідність вивчення процесу професійного становлення особистості фахівців й оновлення кадрового потенціалу соціальної сфери. Саме тому пріоритетом має стати соціально-психологічний супровід професіоналізації фахівців з соціальної роботи. Причому цей процес потребує статусу безперервності, як і освіта впродовж життя. Безперервність виступає як ідея, принцип професійного навчання, якість соціальної роботи, умова становлення особистості фахівця, оскільки в умовах сьогодення професіоналізацію вважають безперервним процесом становлення особи як фахівця та подальшого розвитку професіоналізму, що розпочинається з моменту початку професійної діяльності і припиняється тоді, коли особа завершує трудову діяльність [9]. Адже, якісні показники соціальних працівників впливають не лише на успішність соціальної роботи, а й, і це головне, підвищення добробуту населення і реалізацію соціальної політики держави. Тому особливо затребуваним постає організація соціально-психологічного супроводу професіоналізації, створення умов для самореалізації фахівців у сфері соціальної роботи.

Останні дослідження і публікації, виділення невирішених питань загальної проблеми, якій присвячується стаття. До проблеми соціально-психологічного супроводу становлення фахівців звертаються вітчизняні та зарубіжні науковці. Проблема становлення фахівця – це, у першу чергу, проблема особистісного і соціального розвитку фахівця як суб'єкта соціальної дії, здатного орієнтуватися і вирішувати професійні завдання у мінливих соціальних умовах. Щодо тлумачення поняття «професіоналізація», то його тлумачать по-різному, а саме: спеціальну професійну підготовку особистості до майбутньої професійної діяльності, тобто саме професійну освіту; процес і результат системних перетворень особистості фахівця, що включають взаємозалежні прогресивні зміни підсистем професіоналізму діяльності і професіоналізму особистості, нормативності діяльності та поведінки і продуктивної Я-концепції [4, с. 125-126]; процес, результатом якого є формування у фахівця об'єктивної (знань, умінь, навичок та професійно важливих якостей) і суб'єктивної (сформованої адекватної мотивації) готовності до професійної діяльності) [9]. Професіоналізація поєднує два взаємозалежних компоненти – соціальний і психологічний. Причому психологічний аспект відображає поняття «професійний розвиток» і характеризує становлення професійної самосвідомості, розвиток внутрішніх особистісних структур фахівця, які забезпечують ефективно виконання

професійних обов'язків і функцій. Соціальний аспект відбиває поняття «професійна соціалізація», пов'язане з формуванням професійних знань, умінь і навичок, опануванням соціально-професійних норм, становленням особистості як суб'єкта професійної діяльності.

Щодо терміну «супровід», то він міцно увійшов у професійне життя як практичних психологів, педагогів, так і фахівців з соціальної роботи щодо вирішення конкретних проблем. Поняття «соціально-психологічний супровід» у сучасній психологічній літературі трактується досить широко. Причому, у науково-методичній літературі не існує єдиного підходу до визначення його цілей, завдань і змісту. Так, супровід полягає у підтримці природних реакцій, процесів і станів особистості. На думку О. Обухової, успішно організований соціально-психологічний супровід відкриває перспективи особистісного росту, допомагає особистості увійти в ту «зону розвитку», яка поки ще їй недоступна. Науковці визначають супровід як: допомогу суб'єктові у формуванні орієнтаційного поля розвитку, опираючись на внутрішній потенціал людини, а відповідальність за дію в якому несе він сам, тобто право самостійно робити вибір і нести за нього відповідальність (Е. Зеєр) [5]; складний процес взаємодії супроводжувача і супровідного, результатом якого є рішення й дія, що веде до прогресу в розвитку супроводжуваного (О. Казакова) [7, с. 24-36]; системну інтегративну технологію соціально-психологічної допомоги особистості, один з видів соціально-психологічного патронажу (М. Бітянова, Є. Козирева, Л. Мітіна, В. Мухіна, Ю. Слюсарев та ін.).

У словнику В. Даля супровід визначено як дію за дієсловом «супроводжувати», тобто «проводжати, супроводжувати, йти разом з метою провести, слідкувати» [3].

Під поняттям «психологічний супровід» розуміють процес організації та проведення комплексу заходів з метою подолання ускладнень, підвищення рівня загальної та ситуативної психологічної стійкості і сприяння ефективному виконанню завдань в різних умовах діяльності [9, с. 287-294]. Як зазначає Е. Зеєр, це цілісний процес вивчення, формування, розвитку і корекції професійного становлення особистості з урахуванням своєрідності і психологічних особливостей кожної стадії, а також права особистості нести відповідальність за своє професійне життя [5, с. 284].

Соціально-психологічний супровід професіоналізації фахівця з соціальної роботи передбачає створення оптимальних соціально-психологічних умов для розвитку і саморозвитку особистості, професійного становлення шляхом його індивідуалізації та захисту соціального і психічного здоров'я усіх працівників соціальної служби шляхом застосування методів і технологій практичної психології, соціальної педагогіки і соціальної роботи. Науковець О. Казакова вважає, що супровід – це комплексний метод, в основі якого – єдність чотирьох функцій: діагностика суті виниклої проблеми; інформація про суть проблеми й шляхи її розв'язання; консультація на етапі ухвалення рішення й вироблення плану

вирішення проблеми; первинна допомога на етапі розв'язання проблеми [7, с. 24-36].

Формулювання цілей і постановка завдань статті. Мета статті – теоретичне обґрунтування соціально-психологічного супроводу професіоналізації особистості фахівця, визначення основних аспектів роботи соціально-психологічної служби з метою повноцінного становлення особистості у сфері соціальної роботи.

Виклад методики і результатів досліджень. У дослідженні взяли участь 625 фахівців з соціальної роботи з різних регіонів України на різних стадіях професійного становлення:

1) самовизначення в якості фахівця – студенти віком до 23 років (31,0%);

2) самопроектування (життєконструювання) професійного шляху – молоді фахівці віком до 30 років (15,0%);

3) саморегуляція у професійній діяльності – фахівці віком від 30 до 40 років (16,3%);

4) самоствердження та самовдосконалення у професійній діяльності – фахівці віком від 40 до 50 років (11,2%);

5) самореалізація фахівця як професіонала, досягнення «акме» – фахівці віком від 50 до 60 років (14,7%);

6) рефлексія професійного досвіду і самотворення у після трудовому житті – фахівці віком від 60 років і більше (11,7%).

Під час дослідження використовувались такі методи: аналіз науково-методичної літератури у галузі освіти та соціальної роботи, анкетування, метод незавершених речень. Статистична обробка даних і графічна презентація результатів здійснювалася за допомогою пакета статистичних програм SPSS (версія 23.0).

Соціально-психологічний супровід професіоналізації фахівця з соціальної роботи являє собою комплекс послідовних заходів, що сприяють оптимізації формування і розвитку в особистості професійної спрямованості, професійно важливих якостей і властивостей, спрямованих на самореалізацію фахівця як професіонала, максимальної реалізації особистісного потенціалу у професійній діяльності. Реалізація такого супроводу має бути заснована на принципах науковості, послідовності та безперервності, оптимізації, системності, індивідуалізації, адекватності, спрямованості на максимально можливі професійні досягнення [8, с. 214-223].

У соціально-психологічному супроводі (СПС) фахівця з соціальної роботи можна виокремити три основні напрями: за стадіями професійного становлення, складовими та спрямованістю заходів. Зокрема, за стадіями професійного становлення розрізняють стадії СПС: 1) професійної підготовки; 2) професійної адаптації; 3) стадії формування професійної компетентності; 4) стадії формування професійної майстерності; 5) стадії вдосконалення професійної майстерності і передачі досвіду; 6) після трудову стадію.

За складовими професіоналізації фахівців СПС може бути спрямований на оптимізацію формування й розвитку: 1) самовизначення в якості фахівця; 2) самопроектування (життєконструювання) професійного шляху; 3) саморегуляції у професійній діяльності; 4) самоствердження та самовдосконалення у професійній діяльності; 5) самореалізації фахівця як професіонала, досягнення «акме»; 6) рефлексії професійного досвіду і самотворення подальшого життєвого шляху.

За спрямованістю, у СПС відповідно до ціннісно-мотиваційної, когнітивно-афективної та конативно-рефлексивної сфер можна виокремити спрямування на формування ціннісного ставлення до становлення особистості фахівця з соціальної роботи; розуміння й усвідомлення процесу становлення; переживання позитивних почуттів до становлення особистості фахівця; дієвості і рефлексивності [1, с. 303-314].

Соціально-психологічний супровід професіоналізації як процесу соціалізації фахівців уможливорює виокремлення первинної і вторинної професіоналізації [11] Зокрема, СПС первинної професіоналізації (процес становлення фахівця) передбачає сприяння отриманню професійних знань, умінь і навичок, необхідних для успішного здобуття спеціальності, період формування фахівця як суб'єкта професійної діяльності і професійних відносин.

Специфіка СПС вторинної професіоналізації передбачає сприяння формуванню фахівця як професіонала, досягнення «акме», тобто супровід безпосередньо процесу становлення і розвитку професіоналізму у фахівців, формування професійного досвіду і майстерності, самореалізації особистості фахівця у професійній діяльності. Тому варто здійснювати СПС, починаючи зі стадії професійної адаптації, коли молодий фахівець розпочинає свою трудову діяльність у новому соціально-професійному та організаційно-економічному середовищі, засвоює професійну діяльність і професійну культуру. СПС професійної адаптації сприяє зростанню можливостей професійної кар'єри, підвищенню кваліфікації, досягненню майстерності і професіоналізму. Забезпечуючи взаємодію фахівця і соціальної служби. Важливу роль на цій стадії відіграє діяльність супервізора, що набула особливої актуальності і реалізації впродовж останніх років у нашому українському суспільстві, хоча широко використовується закордоном [2, с. 8-18].

Базові стандарти супервізії визначені Асоціацією соціальних працівників і передбачають формування етично-ціннісного поля для її впровадження, а саме: ціннісних засад супервізії, форм і методів її реалізації, особливостей її впровадження [12; 13]. Цінності й етичні принципи надання супервізії є її складовими, що сприяють реалізації основних завдань та функцій. Особливого значення набуває супровід на стадії майстерності, коли фахівець прагне реалізувати свої потенційні можливості, набути професійної компетентності, професіоналізму.

З метою визначення рівня професійного становлення фахівців з соціальної роботи було проведено дослідження, що дозволило виявити

найбільш характерний рівень професійного становлення для них – вище середнього (37,0%) (табл. 1). Високий рівень свідчить про незначні показники (1,1%).

Таблиця 1

Розподіл фахівців за рівнями становлення особистості фахівців у сфері соціальної роботи

		Рівні становлення, %			
		нижче середнього	середній	вище середнього	високий
стадії професійного становлення	Самовизначення в якості фахівця	62,9	30,4	6,7	
	Самопроєктування (життєконструювання) майбутнього професійного шляху	35,1	23,4	41,5	
	Саморегуляція у професійній діяльності	15,7	27,5	55,9	1,0
	Самоствердження та самовдосконалення у професійній діяльності	28,6	24,3	38,6	8,6
	Самореалізація фахівця як професіонала, досягнення «акме»	6,5	31,5	62,0	
	Рефлексія професійного досвіду і самотворення	19,2	28,8	52,1	
Всього		33,8	28,2	37,0	1,1

Крім того, більшу частину досліджуваних складають працівники, в яких виявлено рівень нижче середнього (33,8%) і середній (28,2%). Отримані результати свідчать про гостру потребу соціально-психологічного супроводу досліджуваних фахівців, що передбачає: інформаційно-аналітичний супровід конкретних стадій професійного становлення (самовизначення, самопроєктування, самоствердження та ін.); самопроєктування (життєконструювання професійного шляху); підтримка і допомога фахівцю у вирішенні проблем професійного становлення; професійна реабілітація фахівця у випадках тривалої перерви у професійній діяльності; профілактика професійних деформацій; сприяння соціально-професійному самозбереженню; корекція соціально-професійного і психологічного профілю особистості фахівця [8, с. 214-223].

У процесі соціально-психологічного супроводу професіоналізації фахівця з соціальної роботи можуть використовуватись й інші методи, як індивідуальні, так і групові бесіди, консультації, дискусії, тренінги, брейн-

стормінг, психотехнічні ігри і вправи, методи, засновані на невербальній активності, психокорекційні, психодіагностичні та інші. Варто звернути увагу, що дієвими є методи, які передбачають активність, залучення до дії, створення ситуації переживання та випробування, що сприяє глибшому проникненню в зміст та кращому запам'ятовуванню [6, С. 24.].

Корисним на нашу думку, може бути використання групових технік, серед різноманіття яких можна виокремити три загальні типи: техніки встановлення та підтримки контакту, техніки впливу і трансформаційні техніки. Основна відмінність пов'язана із тим, на що більшою мірою орієнтований той чи інший напрямок: на особливості внутрішнього процесу чи на опрацювання нових умінь, навичок, форм поведінки.

Особливої уваги заслуговує застосування психокорекційних технік у процесі психологічного супроводу становлення особистості фахівця у сфері соціальної роботи, орієнтовані на розвиток здорової творчої особистості, її потенціалу, усунення недоліків у розвитку фахівця.

Для ефективної реалізації професійної діяльності у сфері соціальної роботи фахівцю важливо володіти мистецтвом слухати співрозмовника (клієнта). Більшість людей удосконалює комунікативні навички і вміння упродовж життя, ламаючи в собі усталені звички, виховуючи щирий інтерес до людей і того, про що вони говорять, засвоюючи прийоми професійного слухання. Це, в свою чергу, дозволяє не тільки привернути співрозмовника до себе, зуміти зрозуміти його точку зору, але й впливати на неї. Варто також пам'ятати, що кращий співрозмовник не той, хто вміє добре говорити, а той, хто вміє слухати. Люди, здебільшого, схильні слухати інших тільки після того, як вислухають їх.

Висновки і подальші перспективи досліджень. Соціально-психологічний супровід становлення особистості фахівця у сфері соціальної роботи потребує використання різних видів і методів роботи, що сприятиме формуванню, розвитку й саморозвитку внутрішніх сил особистості фахівця, активізації механізмів саморегуляції, індивідуальному прийняттю фахівцями з соціальної роботи цінностей діалогічної взаємодії, пошуку власного стилю діяльності, підвищенню професійної культури, розширенню практичних можливостей і професійної компетентності, гармонізації його внутрішнього світу.

До перспектив подальшого дослідження належить організація спеціального соціально-психологічного супроводу фахівців з соціальної роботи на різних стадіях професійного становлення.

Список використаних джерел

1. Балахтар В. В. Модель становлення особистості майбутнього фахівця з соціальної роботи / В.В. Балахтар // The 3rd International youth conference – Perspectives of science and education (July 6, 2018) SLOVO/WORD. – New York, USA. 2018. – С. 303–314.
2. Горішна Н. Супервізія у практиці соціальної роботи та підготовки соціальних працівників у США / Н. Горішна // Науковий вісник

- Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – Ужгород, 2008. – №15. – С. 8–18.
3. Даль В. И. Толковый словарь русского языка. Современное написание / В. И. Даль. – М.: АСТ, 2010. – 815 с.
  4. Деркач А. Акмеология; учебное пособие / А. Деркач, В. Зазыкин. – СПб.: Питер, 2003. – 256 с. (Серия Учебное пособие).
  5. Зеер Э. Ф. Психология профессий / Э. Ф. Зеер. – Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 336 с.
  6. Інтерактивні методи навчання: навч. посібник / за заг. ред. П. Шевчука і П. Фенриха. – Щецин : Вид-во WSAP, 2005. – 24 с.
  7. Казакова Е. И. Толерантность – путь к развитию / Е. И. Казакова. – СПб: Изд-во Ютас, 2007. – С. 24–36.
  8. Кокун О. М. Методологічні засади та практичні заходи психофізіологічного забезпечення професійного становлення фахівця / О. М. Кокун // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного ун-ту. ім. І.Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Вип. 5. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – С. 214–223.
  9. Лапшина В.Л. Професіоналізація: сутність та структура поняття / В. Л. Лапшина // Український соціум:науковий журнал. – 2005. – №2-3. – С. 54–58.
  10. Мушкевич М.І. Поняття супроводу у сучасній психологічній науці / М. І. Мушкевич // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – К., 2011. – Т. XIII, ч. 1. – С. 287–294.
  11. Цвык В.А. Професионализация как социальный процесс / В.А. Цвык // Вестник РУДН. – 2003. – №4-5. – С. 258–269.
  12. Standards for Clinical Supervision for Social Workers / B. French, D. Hancock [and other] // The Newfoundland and Labrador Association of Social Workers, 2003. – P. 1–9.
  13. Supervision in Social Care / Social Care Association, 2009. – P. 1-6 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.socialcareassociation.co.uk/Portals/0/Public%20Docs/Supervision%20in%20Social%20Care.pdf>. – Title from the screen

References transliterated

1. Balakhtar, V. V. (2018) *Model stanovlennia osobystosti maibutnoho fakhivtsia z sotsialnoi roboty* [Model of personality development of the future specialist in social work]. The 3rd International youth conference – Perspectives of science and education (July 6, 2018). New York, USA, pp. 303–314 (in Ukrainian)
2. Horishna, N. (2008) *Superviziia u praktytsi sotsialnoi roboty ta pidhotovky sotsialnykh pratsivnykiv u SShA* [Superconductivity in the practice of social work and preparation of social workers in the USA]. *Naukovyi visnyk*

- Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu: Seriiia «Pedahohika. Sotsialna robota»* [Scientific Bulletin of Uzhgorod National University: Series "Pedagogy. Social work"]. Uzhhorod, no.15, pp. 8–18 (in Ukrainian)
3. Dal, V. Y. (2010) *Tolkovyi slovar russkoho yazyka. Sovremennoe napysanye* [Explanatory dictionary of the Russian language. Modern writing]. M. 815 p. (in Russian)
  4. Derkach, A., Zazykyn, V. (2003) *Akmeolohyia; uchebnoe posobyie* [Akmeology; study guide] SPb. 256 p. (in Russian)
  5. Zeer, Eh. F. (2003) *Psykholohyia professyi* [Psychology of professions]. Ekaterynburh. 336 p. (in Russian)
  6. *Interaktyvni metody navchannia: navch. posibnyk* (2005) [Interactive methods of learning: highlight. post] / za zah. red. P. Shevchuka i P. Fenrykha. Shchetsin. 24 p. (in Ukrainian)
  7. Kazakova, E. Y. (2007) *Tolerantnost – put k razvytyiu* [Tolerance - the path to development]. SPb., pp. 24–36 (in Russian)
  8. Kokun, O. M. (2009) *Metodolohichni zasady ta praktychni zakhody psykhofiziolohichnoho zabezpechennia profesiinoho stanovlennia fakhivtsia* [Methodological Ambush and Practical Enter Psychophysiologic Care at a Professional Campaign] *Problemy suchasnoi psykholohii: zb. nauk. prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho un-tu. im. I.Ohienka, Instytutu psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy* [Problems of Psychology: st. sciences. Prats Kam'yanets-Podilskogo National Un-Tu. im. I.Ogienka, Institute of Psychology named after G.S. Kostyuk APN Ukraine], no. 5, pp. 214–223 (in Ukrainian)
  9. Lapshy`na, V. L. (2005) *Profesionalizaciya: sutnist` ta struktura ponyattya* [Profesionalizatsiya: sutnist and the structure of understanding]. *Ukrayins`kyj socium:naukovy`j zhurnal* [Ukrainian Social Sociology: scientific journal], no. 2-3, pp. 54–58 (in Ukrainian)
  10. Mushkevych, M. I. (2011) *Poniattia suprovodu u suchasni psykholohichni nauksi* [The concept of escort in modern psychological science] *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii : zb. nauk. pr. In-tu psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy* [Problems of general and pedagogical psychology: SB. sciences Prospect of the Institute of Psychology named after. G.S. Kostyuk APS of Ukraine], vol. XIII, no. 1, pp. 287–294 (in Ukrainian)
  11. Cvyk, V. A. (2003) *Professionalizaciya kak social'nyj process* [Professionalization as a social process]. *Vestnik RUDN* [Bulletin RUDN], no. №4, pp. 258–269 (in Russian)
  12. *Standards for Clinical Supervision for Social Workers* / B. French, D. Hancock [and other] (2003). The Newfoundland and Labrador Association of Social Workers, pp 1–9.
  13. *Supervision in Social Care* / Social Care Association (2009), pp. 1-6 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.socialcareassociation.co.uk/Portals/0/Public%20Docs/Supervision%20in%20Social%20Care.pdf>. – Title from the screen

Балахтар В.В. *Социально-психологическое сопровождение профессионализации личности специалистов по социальной работе.* В статье освещены особенности социально-психологического сопровождения личности специалистов по социальной работе. Рассмотрены сущность понятий «профессионализация», «сопровождение», «социально-психологическое сопровождение».

На основе результатов эмпирического исследования определен уровень профессионального становления в зависимости от его стадии («самоопределение в качестве специалиста», «стадия самопроектирования (життєконструювання) профессионального пути», «саморегуляции в профессиональной деятельности», «саморазвития, самоутверждения и самосовершенствования в профессиональной деятельности», «самореализация специалиста как профессионала, достижения «акме», «рефлексия профессионального опыта и самосозидание смысла дальнейшего жизненного пути»).

Ключевые слова: специалист по социальной работе, профессиональное становление, социально-психологическое сопровождение.

Balakhtar V. *Social and psychological support for the professionalization of the personality of Social Work specialist.* The article highlights the peculiarities of social and psychological support of the personality of Social Work specialists. The essence of the concepts of "professionalization", "support", "social and psychological support" is considered. The level of professional development according to its stage ("self-determination as a specialist", "the stage of self-design (life-design) of the professional way", "self-regulation in professional activity", "self-development, self-affirmation and self-improvement in professional activity", "the self-realization of a specialist as a professional, the achievement of "ackme", "the reflection of professional experience and self-expression of the meaning of a further life path") based on the results of the empirical research have been determined.

Keywords: Social Work specialist, the professional formation, social and psychological support.

УДК 159.953.5

БАЛАШОВ Е.М.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки
Національного університету «Острозька академія», м. Острог.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕФЛЕКСІЇ В НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Балашов Е.М. *Психологічні особливості рефлексії в навчальній діяльності студентів.* У статті проаналізовано теоретичні і практичні аспекти поняття рефлексії у навчальній діяльності студентів вищих закладів освіти. Визначено основні види, функції ті форми рефлексії,